

การเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

เรื่องเก่าที่นำมาเล่าใหม่

โดย น.อ. จรินทร์ บุญเหมาะ

ผู้อำนวยการกองวิชาการเรื่อ และเดินเรื่อ ฝ่ายศึกษา โรงเรียนนายเรื่อ

ปฏิรูปการศึกษา

ในวงการศึกษาระดับขณะนี้ไม่ว่าที่ไหน จะได้ยินแต่เรื่องการปฏิรูปการเรียนการสอนที่ให้ **ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง** และมีความสำคัญที่สุดในกระบวนการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๒ ทำให้ครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่างตื่นตัวศึกษาแนวทางการสอน ดังกล่าวกันอย่างขนานใหญ่ เพื่อนำมาใช้ ซึ่งในขณะนี้ปรากฏว่ามีความเข้าใจเรื่องการเรียนการสอนที่ เน้นผู้เรียนไปต่าง ๆ นานา ครูอาจารย์จำนวนมากยังมีความเข้าใจที่ผิดโดยคิดว่า การเรียนในทุกวิชา นักเรียนต้องแสวงหาความรู้ด้วยตนเองทั้งสิ้น เน้นการทำกิจกรรมโดยละทิ้งการสอนแบบเดิม ๆ ไปเสีย อย่างสิ้นเชิง ผู้สอนหลาย ๆ ท่านยังอยู่ในสภาวะสับสนไม่ทราบว่าจะสอนอย่างไร จึงจะถือว่านักเรียนเป็น ศูนย์กลาง ซึ่งภาวะดังกล่าวนี้ยังมีผู้เข้าใจที่คลาดเคลื่อนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่จากการวิเคราะห์ของผู้เขียน พบว่า กระบวนการเรียนการสอนแบบให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนี้ เคยนำมาใช้กับสังคมไทยมาแล้วแต่ โบราณกาล ซึ่งสอดคล้องกับหลักการที่พระพุทธเจ้าบรมครูผู้ยิ่งใหญ่ได้ให้แนวทางไว้แล้วเมื่อสองพันกว่า ปีก่อน การสอนที่เรียกว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจึงเป็นเพียงเรื่องเก่าเล่าใหม่ หรือนำมาตั้งชื่อใหม่เท่านั้น

อย่างไรจึงเรียกว่าการศึกษาที่นักเรียนเป็นศูนย์กลาง

การศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่กลายเป็นเรื่องเด่นประเด็นร้อนในแวดวงการศึกษา ปัจจุบัน มีชื่อเรียกอยู่หลายอย่าง คือ **การเรียนแบบเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Centered Learning)** หรือ **เรียนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered Learning)** หรือ **เรียนแบบร่วมด้วยช่วยกัน (Active Learning)** การศึกษาแบบนี้จัดกิจกรรมให้นักเรียน แสวงหาและสะสมความรู้ ด้วยวิธีการต่าง ๆ **เต็มตามศักยภาพ** ของตนเอง สำหรับนำมาใช้แก้ปัญหา สร้างสรรค์ และใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนคิดเป็นแก้ปัญหาเป็นและทำเป็น ในการศึกษาที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนี้ ครูจะปรับเปลี่ยนหน้าที่จากการ **เป็นแหล่งความรู้** ไปเป็น **ผู้ชี้ทาง** ให้นักเรียนแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง และ **ขัดเกลาความรู้** ที่นักเรียนได้รับให้มีความสมบูรณ์ ครูจึงมีบทบาทที่สำคัญเสียยิ่งกว่าเดิม เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาแบบที่ครูเป็นผู้สอนแต่เพียงอย่างเดียว

หลักการของการเรียนรู้โดยนักเรียนเป็นศูนย์กลางมีอยู่ว่า บุคคลทุกคนมีขีดความสามารถในการรับรู้ประสบการณ์รอบตัว นำมาพิจารณาวิเคราะห์คัดสรรและปรับให้เหมาะกับตน และเก็บไว้เป็นองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิต หรือนำมาเอาไปต่อยอดผสมผสานกับประสบการณ์ใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เดิมของตนให้ดียิ่งขึ้น ในกระบวนการศึกษานี้ครูเปลี่ยนสภาพจากผู้สอนเพียงอย่างเดียวไปเป็นผู้อำนวยความสะดวก ดังนี้

๑. นำนักเรียนเข้าสู่บทเรียนใหม่ โดยเสนอแนะการเชื่อมโยงกับความรู้เดิมของนักเรียน
๒. แยกแยะหัวข้อเรื่องที่จะเรียนโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วม เช่น เรื่องที่ยากและซับซ้อนครูต้องเป็นผู้อธิบาย เรื่องที่นักเรียนค้นคว้าเองได้ ก็ให้เป็นผู้ดำเนินการกันเอง
๓. ให้นักเรียนแบ่งงานกันทำ โดยวางแผนกันเอง
๔. กระตุ้นให้นักเรียนคิดแก้ปัญหา และสรุปปัญหาด้วยตนเอง
๕. ให้มีการอภิปรายอย่างทั่วถึงและสรุปเป็นความรู้ที่ได้รับโดยรวม
๖. ครูเสริม และขัดเกลา ให้ความรู้ที่นักเรียนได้รับมีความสมบูรณ์

จากขั้นตอนที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด เห็นได้ว่าการศึกษแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางนั้น **นักเรียนเป็นผู้มีความสำคัญที่สุด** เพราะทุกคนเป็นตัวหลักในการร่วมสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น ในขณะที่ครูทำหน้าที่เป็นผู้ **ชี้ทาง** และ **อำนวยความสะดวก** ให้เท่านั้น โดยนัยการศึกษาด้วยวิธีที่กล่าวนี้ ความรู้ความสามารถจึงเกิดขึ้นได้จากตัวนักเรียนเอง ด้วยการสนับสนุนจากครูผู้สอน แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าครูจะไม่ต้องสอนเลย เพราะผู้เรียนต้องได้รับการปูพื้นฐานจากครูผู้สอนก่อน เช่น การอ่าน การเขียน การคิดเลข กฎ หรือทฤษฎีใหม่ ๆ เหล่านี้เป็นต้น ถ้าขาดข้อมูลเบื้องต้นเหล่านี้แล้วผู้เรียนก็อาจใช้เวลา นานกว่าจะเรียนรู้ได้หรือไม่สามารถค้นพบความรู้ใดได้เลยจนตลอดชีวิต ตัวอย่างเช่น ความรู้ที่ว่าโลกกลมอาจต้องตายและเกิดใหม่หลายชาติจึงจะค้นพบความจริงนี้ได้ด้วยตนเอง ดังนั้นข้อความที่ว่า **ผู้เรียนสำคัญที่สุด** ในมาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ จึงมิได้หมายความว่า นักเรียนเป็นเทวดา อยากจะทำ หรืออยากจะทำเรียนอย่างไรก็ได้ตามใจตนตามที่ครูหรือนักเรียนหลาย ๆ คนเข้าใจเช่นนั้น

ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการศึกษาแบบเห็นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ผู้เรียนได้รับความรู้จากสื่อต่าง ๆ รวมทั้งการพูดคุยกับบุคคลต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวทางการศึกษาแบบ **ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง** และ**มีความสำคัญที่สุด** พบว่ายังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการศึกษาแบบนี้ซึ่งพอประมวลได้คือ

- การให้นักเรียนท่องจำจะต้องเลิกไป
- ครูต้องเลิกสอนในแบบบรรยาย และให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้กันเอง

- เนื่องจากนักเรียนสำคัญที่สุด การเรียนการสอนจึงขึ้นอยู่กับความประสงค์ของนักเรียน ครูเป็นเพียงผู้สนองความต้องการนักเรียนเท่านั้น
- ไม่จำเป็นต้องมีแบบเรียน มีเพียงห้องสมุด และสื่อต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต ให้นักเรียนค้นคว้าก็พอเพียงแล้ว

ความเข้าใจที่กล่าวมาแล้วนี้ นับว่าจะยิ่งแผ่กว้างขยายออกไปเรื่อย ๆ และถ้ายังปล่อยให้สถานการณ์นี้ดำเนินต่อไป นักเรียนและครูคงห่างเหินกัน ผลลัพธ์ที่ได้ก็คงเป็นผลผลิตของการศึกษาที่ได้ผู้มีความรู้มาแต่หยิบมือหนึ่ง และผู้ไม่รู้ว่ตนเองได้เรียนรู้อะไรมาบ้างจำนวนมาก เมื่อเป็นดังนี้แล้ว **Child Centered** ก็จะกลายเป็น “ควายเซ็นเตอร์” แบบที่นักเรียนมัธยมคนหนึ่งเอ่ยขึ้นมาในโทรศัพท์เมื่อ ๒ - ๓ ปีที่ผ่านมา ดังนั้นเมื่อนำเอาความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนมาวิเคราะห์หาข้อเท็จจริงแต่ละประเด็นที่ถูกต้อง ควรเป็นดังนี้

การเรียนแบบท่องจำต้องเลิกไป

อันนี้เป็นความเข้าใจที่ผิดอย่างมาก ครูบางคนถึงกับห้ามนักเรียนท่องสูตรคูณเลย ถ้าคนเราไม่ต้องจำอะไรแล้ว ก ไก่ ข ไข่ ก็จำไม่ได้ จำตัวเลขไม่ได้ แล้วจะอ่านหนังสือได้อย่างไร การท่องกลอน เช่น “ผู้ใหญ่หาผ้าใหม่...” เพื่อให้จำคำที่ใช้ไม่มันว่ามีกี่คำ เหล่านี้ไร้ประโยชน์เช่นนั้นหรือ ถ้าจะให้ถูกต้องควรจะพูดว่าการท่องจำที่ไม่มีจุดประสงค์ควรจะเลิกไปน่าจะถูกต้องกว่า สิ่งใดจำเป็นต้องท่องจำก็ยังคงต้องท่องกันอยู่ สิ่งที่ไม่จำเป็นต้องท่อง เช่น รายชื่อคณะรัฐมนตรี ในรัฐบาล แต่ละชุด ก็ไม่ต้องท่องจำ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังนี้ เป็นต้น

ผู้เขียนไต่ยิน หรือได้อ่านบทความบ่อย ๆ ว่าการเรียนแบบเดิม ๆ ของไทย เน้นที่การท่องจำเลย ทำให้การศึกษาของไทยไม่ก้าวไปไหน จึงลองพิจารณาดูว่าถ้าระบบการศึกษาเดิม ๆ ของไทยล้มเหลว แล้วคนรุ่นผู้เขียน รุ่นพ่อ รุ่นปู่ รุ่นทวดของผู้เขียนมีส่วนร่วมนำพาประเทศเจริญต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้ได้อย่างไร มิฉะนั้นบ้านนี้เมืองไทยก็คงล้าหลัง เหมือนประเทศเพื่อนบ้านทางซีกตะวันออก และวันตก เช่นปัจจุบัน เมื่อคิดย้อนไปถึงตอนที่ผู้เขียนได้รับการศึกษาตั้งแต่ประถมจนถึงการศึกษาระดับสูงสุดผู้เขียนได้รับมา ผู้เขียนได้พบสิ่งที่น่าสนใจ และห้กำลังใจ ข้อความที่ว่าระบบการสอนไทยเน้นการท่องจำ เพราะเท่าที่จำได้ในสมัยเก่าตอนผู้เขียนเป็นเด็กนั้น เมื่อเริ่มเข้าชั้นประถมก็เริ่มด้วยการให้ท่องจำ พยัญชนะ สระ และตัวเลข เพื่อปูพื้นฐานที่สำคัญที่สุด เพราะต้องนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการอ่าน เขียน และคิดเลขในระดับการศึกษาต่อไป ในขั้นนี้ผู้เขียนขอถามว่าถ้าไม่ให้ท่องจำแล้วจะให้ใช้วิธีไหน เมื่ออ่านออกเขียนได้ ก็เริ่มเรียนวิชาความรู้ที่ซับซ้อนขึ้น เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ซึ่งวิชาเหล่านี้ ผู้เขียนได้รับการสอนแบบผสมผสาน ให้ใช้วิธีท่องจำ และทำความเข้าใจไปพร้อม ๆ กัน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ที่ต้องท่องจำก็มี สูตรคูณ สูตรคำนวณพื้นที่ และปริมาตร แต่เมื่อไป

ทำโจทย์แบบฝึกหัด หรือข้อสอบ ต้องตีความ ทำความเข้าใจและปรับใช้กับสูตรที่บันทึกไว้ในสมอง สำหรับวิชาด้านสังคมส่วนที่ต้องจำก็มีเช่น ขนาดพื้นที่ประเทศ ปีที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ ไม่ใช่จำเนื้อหาเรื่องราวทั้งหมดคำต่อคำ เพราะเหตุการณ์เหล่านี้เมื่อเข้าใจแล้วย่อมประมวลเขียนออกมาเป็นประโยคของตนเองได้อยู่แล้ว การจำตัวเลขบางอย่างเช่น ศักราชที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ ก็เพื่อให้สามารถลำดับเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องและส่งผลมาถึงเหตุการณ์ปัจจุบันได้ เห็นได้ว่าไม่ว่าวิชาอะไรก็ตาม การท่องจำเป็นองค์ประกอบสำคัญอันหนึ่ง เพียงแต่ว่า *ท่องจำในสิ่งที่จำเป็น และทำความเข้าใจในส่วนที่เหลือ* การท่องจำแบบเฝงโดยไม่เข้าใจจุดประสงค์เท่านั้นที่เป็นการไม่ถูกต้อง ดังนั้นความคิดที่ว่า การท่องจำจะต้องเลิกไป หรือการเรียนแบบเก่าของไทยเน้นการท่องจำจึงเป็นคำพูดพล่อย ๆ ของคนที่สักเอาแต่พูด โดยไม่รู้จักคิดพิจารณาข้อเท็จจริงเสียมากกว่า

ครูต้องเลิกสอนแบบบรรยาย และให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้กันเอง

คำว่า **Active Learning** หรือเรียนแบบร่วมด้วยช่วยกัน เป็นสาเหตุหลักของความคิดที่ว่าครูจะต้องเลิกบรรยาย อย่างสิ้นเชิง แล้วให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้กันเอง เลยเข้าใจกันว่าครูที่ยังบรรยายในห้องเรียนเป็นพวกล้าหลังเป็นไดโนเสาร์เต่าล้านปี อันนี้เป็นความเข้าใจผิดในลักษณะ **“ฟังไม่ได้ศัพท์ จับไปกระเดียด”** เป็นคำขลังที่นักการศึกษาแบบ ปู ๆ ปลา ๆ เอ่ยจนติดปากโดยไม่เคยพิจารณาในรายละเอียดว่า **Active Learning** มีกระบวนการอย่างไร ในข้อเท็จจริงแล้วการสอนแบบบรรยายยังคงอยู่ และจะอยู่ต่อไปตราบที่ยังมีการเรียนการสอนกันอยู่ แต่ต้องปรับลดให้น้อยลงโดยครูจะต้องเป็นผู้บรรยายเนื้อหาสาระที่เข้าใจยาก เช่น กฎเกณฑ์ หรือทฤษฎีใหม่ ๆ ให้นักเรียนทราบเสียก่อน จากนั้นจึงปล่อยให้ นักเรียนระดมความคิดในการแสวงหาความรู้ใหม่จากที่ครูได้เกริ่นไว้ในลักษณะร่วมด้วยช่วยกัน โดยวิธีดังกล่าวนี้ นักเรียนทุกคนก็จะเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน ด้วยสติปัญญาและศักยภาพของตนเอง ถ้านับบรรยายไปโดยสิ้นเชิงแล้ว เรื่องที่นักเรียนต้องเรียนรู้ใหม่ ๆ เช่น ทฤษฎีบทในวิชาแคลคูลัส นักเรียนทั้งชั้นคงต้องใช้เวลาทั้งปีสังเคราะห์ความรู้ขึ้นมาโดยปราศจากการชี้แนะของครูผู้สอน หรือเรื่องที่ยากมาก ๆ ใช้เวลาทั้งชีวิตก็ไม่อาจเรียนรู้ได้เลยถ้ามี **Active Learning** อย่างเดียวอยู่

เนื่องจากนักเรียนสำคัญที่สุด การเรียนการสอนจึงขึ้นอยู่กับความประสงค์ของนักเรียน ครูเป็นเพียงผู้สนองความต้องการของนักเรียนเท่านั้น

คำว่า ผู้เรียน **“สำคัญที่สุด”** ที่ปรากฏอยู่ใน มาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ก่อให้เกิดความรู้สึกในทางที่ไม่สร้างสรรค์ต่อทั้งฝ่ายครู และนักเรียนบางส่วน เมื่อตีความกันตามตัวอักษรโดยปราศจากความเข้าใจเจตนารมณ์เบื้องหลังคำดังกล่าว ความรู้สึกที่ว่าเป็นคือ ฝ่าย ครูอาจมีความรู้สึกน้อยใจว่าแต่เดิมที่สังคมไทยยกย่องให้ครูเป็นปูชนียบุคคล เป็นที่เคารพของนักเรียน

กลับกลายเป็นผู้ไร้ความสำคัญ ส่วนนักเรียนก็อาจเข้าใจว่าต่อไปนี้ครูต้องตามใจนักเรียนบุคคลผู้มีความสำคัญที่สุดในห้องเรียน จะเรียนหรือทำอะไรครูต้องโอนอ่อนผ่อนตามทั้งสิ้นมิฉะนั้นก็จะขัดกับกฎหมาย ในที่สุดความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันในฐานะครูกับศิษย์ ตามวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมคงสูญไป ครูและนักเรียนคงมีความรู้สึกที่ห่างเหินกัน ซึ่งที่กล่าวมานี้เป็นความเข้าใจที่ผิดพลาด เพราะถ้ายอมให้นักเรียนเป็นผู้กำหนดสิ่งต่าง ๆ ตามใจแล้ว ในวิชาแคลคูลัส ครูอาจารย์ต้องเปลี่ยนไปสอนการทำอาหารตามต้องการของนักเรียน หรือทำกิจกรรมใด ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิชาแคลคูลัสเลย อันเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง ที่ถูกต้องต้องดำเนินการเรียนการสอนให้เป็นไปตามกรอบที่หลักสูตรกำหนดไว้ว่า นักเรียนต้องเรียนรู้อะไรในช่วงโมงนั้น ๆ ส่วนที่ว่านักเรียนสำคัญที่สุดคือ ความรู้ที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนนั้นเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่นักเรียนต้องคิด วิเคราะห์ และสรุป รวบรวมองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง ภายใต้การอำนวยการของครูที่ต้องเฝ้าดู และชี้แนะให้ นักเรียนจึงสำคัญที่สุด ตามระบบการเรียนรู้นี้ มิได้หมายความว่านักเรียนเป็นเทวดาที่ครูต้องตามใจ แต่อย่างใด

ไม่จำเป็นต้องมีแบบเรียน มีเพียงห้องสมุด และสื่อต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต ให้นักเรียนค้นคว้าก็เพียงพอแล้ว

ในยุค **Internetmaniac** ที่ความรู้มหาศาลอาจค้นหได้จากคอมพิวเตอร์ **Online** ถึงกับผู้ที่มี **E – brain (E** ตัวหน้าอาจย่อได้ทั้งคำว่า **Electronics** หรือ **Extreme**) มีความคิดว่าต่อไปนี้ไม่ต้องมีตำรับตำรากันแล้วอยากเรียนรู้อะไรก็เปิดหาเอาจากอินเทอร์เน็ต ความรู้สึกที่ว่ามันได้แพร่เข้าไปในผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาบางส่วน จึงนำไปสู่แนวคิดที่ว่าต่อไปนี้ไม่ต้องมีตำราสำหรับเรียน ให้นักเรียนไปค้นคว้าหาความรู้เอาจากห้องสมุด และอินเทอร์เน็ตเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของ **Active Learning** อันนี้เป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องอย่างมาก เพราะการเรียนไม่ว่าในวิชาใด ๆ ย่อมมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนว่าต้องการให้นักเรียนรู้อะไร จำต้องมีแบบเรียนหลักที่ภาษาอังกฤษเรียก **Textbook** ไว้ให้นักเรียนเป็นแนวทางในการค้นคว้าหารายละเอียดจากห้องสมุดหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ ถ้าปราศจากแบบเรียนที่วางไว้แล้ว การเรียนก็จะเป็นไปแบบสะเปะสะปะไร้ทิศทาง สำหรับอินเทอร์เน็ตนั้น แม้ปัจจุบันเริ่มมีแบบภาษาไทยให้บริการบ้างแล้วแต่ความรู้ที่หลากหลายและเฉพาะทางส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดยังคงเป็นภาษาอังกฤษที่คนไทยส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความชำนาญพอที่จะใช้อย่างได้ผล ยิ่งเป็นระดับ ประถม มัธยม หรือมหาวิทยาลัยในประเทศไทยด้วยแล้ว แทบหวังว่าจะเข้าใจได้สักครึ่งหนึ่งยังไม่ได้เลยเพราะไม่ได้เป็นภาษาที่ใช้มาแต่กำเนิด และยังไม่มียุคการใช้ในชีวิตประจำวันในประเทศไทยที่มีทั้งภาษาพูดและเขียนของตนเองที่สมบูรณ์ ถ้าผู้อ่านบางท่านอาจแย้งว่าความรู้ภาษาอังกฤษของคนไทยโดยเฉลี่ยพัฒนาขึ้นมามากแล้ว ผู้เขียนบอกได้เลยว่าเป็นแค่ความรู้สึก เพราะจากการที่ผู้เขียนเดินตลาดบ่อย ๆ เพราะชอบหาภาพยนตร์ **VCD** ต่างประเทศภาษาอังกฤษเสียงในฟิล์มมาดูเพื่อดำรงสภาพภาษาอังกฤษของตนเองให้

อยู่ในเกณฑ์พอใช้งานไว้เสมอ ได้พบข้อมูลที่น่าสนใจว่า VCD เสียง Sound Track ภาษาอังกฤษ นับวันยิ่งหาซื้อยากกว่าในสมัยก่อน แม้แต่ในร้านที่เคยจำหน่ายเฉพาะ VCD หนังต่างประเทศเกือบทั้งหมดเป็นพากษ์ไทย แทบทั้งสิ้น ดังนั้นการหวังที่จะให้นักเรียนไทยค้นคว้า อินเทอร์เน็ตอย่างคล่องแคล่ว ยังคงห่างไกลความเป็นจริงเพราะกำแพงภาษานั้นเอง ตลาดที่ว่านี้เป็นตัวชี้วัดถึงความสนใจในการใช้ภาษาอังกฤษของคนไทยว่าเป็นอย่างไร

ดังนั้นการเรียนโดยมีตำราหลักยังคงเป็นสิ่งจำเป็น ส่วนแหล่งความรู้อื่น ๆ นั้นเป็นเพียงส่วนประกอบ ที่ครูต้องชี้แนะแหล่ง หรือจัดหามาให้นักเรียนใช้ค้นคว้าอย่างทั่วถึง และต้องแน่ใจว่านักเรียนทุกคนได้เข้าถึงแหล่งความรู้เสริมจริง ๆ การสักแต่ว่าสั่งให้ไปค้นโดยไม่สนใจว่านักเรียนจะไปหาความรู้มาได้จริงหรือไม่นั้น นับเป็นการกระทำของครูที่ไม่รับผิดชอบ และผิดหลักการของการเรียนการสอนที่ นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ที่ครูทุกคนต้องสำนึกไว้เสมอ

การเรียนการสอนของไทยในสมัยก่อน

ตามที่คุณเขียนได้บรรยายมาจนถึงตอนนี้ พอสรุปเป็นประเด็นได้ว่า การเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและนักเรียนสำคัญที่สุดนั้นมีกระบวนการคือ ครูผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกโดยเป็นผู้จัดสภาพการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน ด้วยการบรรยายหลักการในเรื่องที่ยากและซับซ้อน กระตุ้นให้นักเรียนช่วยกันคิดค้นหาคำตอบ จัดหาหรือชี้ถึงแหล่งความรู้เสริม ให้คำปรึกษาแก่นักเรียนเมื่อมีข้อติดขัด และขัดเกลาความรู้ที่นักเรียนสังเคราะห์ได้ด้วยตนเองให้สมบูรณ์ ส่วนนักเรียนนั้นต้องนำหลักการพื้นฐานที่ครูบรรยายให้ฟังมาช่วยกันครุ่นคิด วิเคราะห์ ทำความเข้าใจในแบบการระดมสติปัญญา มีการถกแถลงกันอย่างกว้างขวาง ค้นคว้าเพิ่มเติมในประเด็นที่สงสัย สอบถามครูเพื่อขอแนวทางหรือการชี้แนะเพิ่มเติม และนำไปสู่ข้อสรุปสังเคราะห์ออกมาเป็นองค์ความรู้ใหม่ด้วยตัวนักเรียนเอง ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ ความรู้ที่นักเรียนแต่ละคนได้รับจึงเป็นไปตามกระบวนการที่เป็นธรรมชาติและลุ่มลึก เพราะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองเกือบทุกขั้นตอนในกระบวนการทั้งหมด นักเรียนจึงสำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนรู้แบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

เมื่อย้อนดูการศึกษาเล่าเรียนในอดีตของไทยนับแต่กรุงสุโขทัย อยุธยา มาจนถึง กรุงรัตนโกสินทร์ ผู้เขียนได้ค้นพบสิ่งที่น่าสนใจว่ามีความสอดคล้องกับวิธีการเรียนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่กำลังกล่าวขานถึงกันในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพียงแต่มีจุดที่เริ่มเบี่ยงเบนไปหลังยุคที่เริ่มมีกฎหมายการศึกษาภาคบังคับ ที่มีนักเรียนเข้าสู่ระบบการศึกษามากขึ้นกระทั่งหลักการดี ๆ ที่ใช้มาแต่เดิมเริ่มเปลี่ยนไป จนต้องมาพิจารณา ปฏิรูปการศึกษากันใหม่ในปัจจุบัน

เมื่อไทยรับเอาพุทธศาสนาจากอินเดียมาเป็นศาสนาประจำชาติได้นำเอาหลักการเรียนรู้ที่ พระพุทธเจ้าได้เคยสอนสาวก มาใช้ในระบบการศึกษาไทยแต่โบราณ ซึ่งมีศูนย์กลางการศึกษาอยู่ที่วัด และในสำนักของพระมหากษัตริย์ด้วย เช่นกัน หลักการศึกษาแบบพุทธ มีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. ฟัง (สุตมยปัญญา) คือปัญญาเกิดขึ้นได้จากการรับฟัง
๒. คิด (จินตมยปัญญา) คือปัญญาที่เกิดขึ้นได้จากการคิดหรือจินตนาการ
๓. ถาม (ปุจฉา) คือปัญญาที่เกิดขึ้นได้จากการถาม
๔. เขียน (ลิขิต) หรือบันทึก คือ ปัญญาที่เกิดขึ้นด้วยการบันทึกเก็บเอาไว้พร้อมนำไปใช้เมื่อจำเป็น

การฟัง ในสมัยพุทธกาลเป็นสื่อชนิดเดียวที่ครูใช้ถ่ายทอดความรู้ไปยังศิษย์เพราะสมัยนั้นทัศนอุปกรณ์ไม่มีการประดิษฐ์ขึ้น แต่ถ้าเป็นยุคปัจจุบันนี้ ชั้นแรกของการศึกษาแบบพุทธจะต้องรวมเอาฟังและดูเข้าไว้ด้วยกันคือ ฟังบรรยาย พร้อมดูจากแผ่นใส สไลด์ หรือหุ่นจำลอง ประกอบการสอน ดังนั้น การฟัง และดูจึงเป็นขั้นตอนการศึกษาที่ครูใช้วิธีการบรรยายเรื่องใหม่ ๆ ให้ศิษย์ได้รับทราบ เช่นเดียวกับที่ครูยุคปัจจุบันใช้กันอยู่

การคิด ในพุทธประวัตินั้นการสอนสาวกของพระองค์ในโอกาสต่าง ๆ ทรงเน้นการจุดประเด็นให้ผู้ฟังนำไปขบคิด จินตนาการ และไตร่ตรองดูด้วยตนเองจนนำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นความรู้ของตนเองในที่สุด

การถาม เนื่องจากบุคคลมีศักยภาพในการเรียนรู้ต่าง ๆ กันบางคนเมื่อฟังและคิดสามารถสรุปรวบยอดเป็นความรู้ได้เลย แต่บางคนอาจไม่เข้าใจแจ่มแจ้งต้องสอบถามประเด็นสงสัยเพิ่มเติม เมื่อครูอธิบายขยายความให้แล้วก็นำไปสรุปเป็นคำตอบได้ ซึ่งการถามนี้นอกจากถามครูแล้วยังหมายถึงการถกแถลงกันในหมู่นักเรียนเพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลายนำไปสู่คำตอบที่กระจ่างแจ้งชัดเจนในที่สุดในรูปแบบร่วมด้วยช่วยกันเรียน

เขียน คำนี้นอกจากจะหมายถึงจดลงสมุดแล้วยังหมายถึง การบันทึกลงสมอง แถบบันทึกภาพ และเสียง หรือในปัจจุบันยังขยายไปถึงบันทึกลงสื่อต่าง ๆ เช่น CD หรือ harddisk ในคอมพิวเตอร์ เป็นต้น เพื่อนำเอาความรู้ที่กลับมาใช้อีกเมื่อต้องการหรือเพื่อนำมาต่อยอดขยายความรู้ให้กว้างขวางออกไปอีก

หลักการที่ว่าทั้งหมดนี้มีความเหมือนกับการเรียนการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางที่พูดถึงในปัจจุบัน โดยนำมาใช้กับทั้งการสอนในวัด และในวังสมัยโบราณ จนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังนั้นการเรียนการสอนที่ว่ากำลังปฏิรูปอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นเรื่องที่มีมาแล้วในสมัยพุทธกาลและแพร่หลายในสังคมไทยมานานแล้วที่นำมาพูดกันในเวลานี้จึงเหมือนกับการเอา “เรื่องเก่ามาเล่าใหม่” นั่นเอง

จุดผกผันของการเรียนการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางของไทย

นับตั้งแต่รัฐบาลออกกฎหมายการศึกษาภาคบังคับขึ้นมาจนถึงปัจจุบันรวมทั้งการที่คนไทยมีการตื่นตัวเรื่องการศึกษาอย่างมาก ทำให้มีนักเรียนเข้าสู่ระบบการศึกษามากยิ่งขึ้น การศึกษาของราษฎรเริ่มเคลื่อนย้ายออกจากวัดมาสู่การตั้งโรงเรียนนอกวัด แม้การศึกษาในวัดยังต้องย้ายจากอารามออกมาตั้งเป็นอาคารเรียนแยกต่างหากอยู่ในบริเวณวัด ดังจะเห็นได้จากการที่มีโรงเรียนวัดอยู่มากมายในเมืองไทย

ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากระบบการศึกษาเล่าเรียนในอดีต เมื่อจำนวนนักเรียนต่อครูมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น การเรียนการสอนแบบเดิมที่นักเรียนเป็นศูนย์กลางเริ่มเป็นไปได้ยากขึ้น ซึ่งโดยหลักการแล้วก็ไม่ได้หมดไปโดยสิ้นเชิง แต่ระดับน้ำหนักของการสอนแบบบรรยายเริ่มเป็นวิธีหลักที่มีสัดส่วนมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการแบบเดิมที่ครูคนหนึ่งมีลูกศิษย์ในความรับผิดชอบแบบนับตัวได้ ผลการศึกษาจึงเป็นไปแบบที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

ตามประสบการณ์ที่เป็นทั้งผู้เรียนและผู้สอนของผู้เขียน ฟันธงได้เลยว่าคุณภาพการเรียนของนักเรียนเป็นปฏิภาคผกผันกับจำนวนนักเรียน ในห้องเรียนที่มีนักเรียนจำนวนน้อยครูสามารถดูแลนักเรียนได้ทั่วถึง และสามารถใช่วิธีการเรียนการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางได้เต็มรูปแบบ แต่ห้องเรียนที่มีนักเรียนจำนวนมากนั้นจำเป็นต้องใช้การบรรยายเป็นหลัก โดยต้องสอนแบบหว่านข้าวซึ่งนักเรียนผู้ใดจะรับความรู้ที่ครูสอนได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับศักยภาพหรือสติปัญญาในการเรียนรู้ของนักเรียนผู้นั้น ผลที่ได้รับคือนักเรียนบางคนได้รับความรู้มากเหมือนเมล็ดข้าวไปตกอยู่เป็นกระจุกบางคนรับไม่ได้เลยเหมือนไม่มีเมล็ดข้าวที่หว่านไปตกเลย นักเรียนบางคนรับความรู้ได้เพียงเล็กน้อย เหมือนที่เมล็ดข้าวไปตกเพียงไม่กี่เมล็ด ถ้าผู้ใดต้องการรู้ว่าการเรียนการสอนแบบนี้เป็นอย่างไให้ไปลงทะเลเบียนเรียนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงดูก็จะทราบดี แต่ผู้ที่ผ่านการเรียนแบบนี้ไปได้ก็นับว่าเป็นคนมีขีดความสามารถที่สูงมาก

ข้อสรุป

การเรียนการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลางนี้นับเป็นการสอนแบบเก่าของไทยที่กำลังรณรงค์ให้นำกลับมาใช้อีกอย่างรวดเร็วและทั่วถึง นับว่าเป็นความคิดที่ดีมาก แต่อาจไม่สามารถทำให้เกิดผลได้จริงจังในทางปฏิบัติถ้าไม่มีการจัดสภาพให้เหมาะสมกับการเรียนด้วยวิธีดังกล่าว ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร การศึกษาในทุกกระดับ และทุกสถาบันของประเทศจะต้องใช้กระบวนการบริหารจัดการให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม ถ้าการปฏิรูปการเรียนการสอนเป็นเพียงการสั่งการเป็นลายลักษณ์อักษรให้ครูปฏิบัติแต่ขาดการสนับสนุนที่เป็นรูปธรรมจากผู้บริหาร ครูยังคงต้องรับภาระการสอนกับนักเรียนจำนวนมากใน แต่ละห้อง และยังคงต้องมีภาระงานนอกเหนือจากการสอนอีกมาก ถ้าเป็นดังนี้แล้วการปฏิรูปการเรียน การสอนที่นักเรียนเป็นศูนย์กลาง “เรื่องเก่าที่นำกลับมาเล่าใหม่” ก็คงเป็นฝันลม ๆ แล้ง ๆ เท่านั้น